ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 10, Sayı: 124, Ocak 2022, s. 65-81

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.54858>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
3.12.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.01.2022

Dr. Öğr.Üyesi Tefik EREN

Necmeddin Erbakan Üniversitesi, Havacılık ve Uzay Bilimleri Fakültesi, Havacılık Yönetimi
teren@erbakan.edu.tr

Doç. Dr. Ali ANTEPLİ

Selçuk Üniversitesi, Beyşehir AA İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik
ali.antepli@selcuk.edu.tr

İSLAMİ FİNANSMAN ENSTRÜMANLARINDAN MUDARABE ve MUŞAREKE FİNANSMAN MODELLERİNİN İŞLEYİŞİ ve MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Öz

İslami finans ürünleri, İslam dininin şer-i hükümlerine dayanan ve İslami yaşam tarzını esas alan kurallar bütünü içerisindeki bir ticari anlayışın enstrümanları olarak ifade edilebilir. İslami finans mantalitesinin temelinde, paradan para kazanmak yoktur. Kollektif yaşamın bir gereği olarak insanların birlikte iş yapması ve kazanç elde etmesi amacını güden bir ticari iş birliği düzenidir. İslami finansın işleyişinde, bireylerin veya kurumların ticari faaliyetlerinde kar ya da zarara ortaklık anlayışı üzerine inşa edilmiş bir düzen olup, çaba gösterilmeden sadece para üzerinden gelir elde etmenin yani faiz kazanmanın önüne geçilmiştir. Faizin yasaklanmasının yegâne sebebi, topluma bir ekonomik bir katma değer yaratılmadan sadece paranın belirli oranlarda sabit ya da değişken faiz şeklinde artışı yapılarak haksız zenginleşmeye yol açması gösterilebilir. Faiz aynı zamanda bir kesimi emeksiz bir şekilde zenginleştirirken diğer kesimin ekonomik anlamda fakirleşmesine yol açmaktadır. Bunun yerine karşılıklı iş birliği, güven ve ortaklığa dayalı olarak mal ya da hizmet üreten ve toplum yararına fayda sağlayan çıktılarını olan İslami finans uygulamalarında kâra ve zarara birlikte katılma anlayışı hâkim olmaktadır. Bu çalışmada bir İslami finansman modeli olan mudarabe ve

müşareke'nin işleyişi ve çalışma esasları detaylı bir şekilde incelenerek örnek bir vaka üzerinden muhasebeleştirme işlemlerine yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Mudarabe, Müşareke, İslami Finans.

FUNCTIONING AND ACCOUNTING OF MUDARABA AND MUSHARAKE FINANCING MODELS, ISLAMIC FINANCE INSTRUMENTS

Abstract

Islamic financial products can be expressed as instruments of a commercial understanding within the body of rules based on the Shar-i provisions of the religion of Islam and based on the Islamic lifestyle. The basis of Islamic finance mentality is not to make money from money. It is a commercial cooperation order that aims for people to do business together and gain profit as a requirement of collective life. In the functioning of Islamic finance, it is a system built on the understanding of partnership in profit or loss in the commercial activities of individuals or institutions, and it is prevented from earning only money, that is, earning interest, without effort. The only reason for the prohibition of interest is that it causes unjust enrichment by increasing the money in the form of fixed or variable interest at certain rates without creating an economic added value for the society. At the same time, while the interest enriches one segment without labor, it causes the other segment to become economically impoverished. Instead, in Islamic finance applications, which produce goods or services based on mutual cooperation, trust and partnership and provide benefits for the benefit of society, the understanding of participating in profit and loss together dominates. In this study, the functioning and working principles of mudaraba and musharakah, which are an Islamic financing model, are examined in detail and the accounting procedures are included through a sample case.

Keywords: Mudaraba, Musharakah, Islamic Finance.

GİRİŞ

İlk insan olan Hz. Âdem peygamberden başlayarak günümüze kadar gelen sürece bakıldığında, insanın temel ihtiyaçlarını karşılamak ve hayatta kalmak amacı ile bir çaba içerisinde olduğu gözlemlenmektedir. Başlangıçta insanlar yeme içme ve barınma ihtiyaçlarını öncelikli ihtiyaçlar olarak belirlemiş ve bu amaçları doğrultusunda yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Nüfusun artması ve araç gereçlerin icat edilmesiyle tarımsal faaliyetlerde üretim artmış ve artan ürünlerin diğer toplumlarla takas edilmesiyle ticaret düzeni başlamıştır. Daha sonra insanlık tarihinde ticari hayatın gelişmesinin dönüm noktası olarak gösterilen elektriğin bulunması, buhar gücünün kullanılması, telefonun icadı ve buna benzer gelişmeler sayesinde, dünya ticareti kara, hava ve denizyolu ile çok geniş coğrafyalara ulaşmıştır.

Bilgi iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişme ve buna paralel olarak gelişen sermaye piyasalarının küresel çaptaki açılımları finans piyasalarında önemli gelişmelere yol açmıştır. Özellikle 1990'lı yılların başından itibaren devreye giren bilgisayar merkezli finans piyasalarında yaşanan hareketlilik, sermaye piyasalarında yeni ürünlerin doğmasına yol açmıştır. Bu süreçte finansal risklerden korunmak amacıyla türev ürünlerin sermaye piyasalarında yerini aldığı görülmektedir.

İslam dininde düzenlenen ticari hayatın kurallarını esas alan İslami finans kavramı, her türlü finansal işlemlerin ve faaliyetlerin ana merkezinde karşılıklı iş birliği ve toplumsal faydayı esas almaktadır. Faizin yasaklandığı ve varlığa dayalı karşılıklı emek harcamanın kabulüne dayanan bu sistemde iki taraf içinde getiri elde etmeye teşvik vardır. Son yıllarda klasik iktisat teorilerine alternatif bir araç olma yolunda ilerleyen İslami finansal araçları, küresel krizlerden sonra gelişmiş batı ülkelerinde de ilgi görmeye başlamıştır. Temelinde iş ahlakının korunması üzerine inşa edilen kurallar ile faizin yıkıcı etkilerinin ortadan kaldırılması hedeflenmiştir.

İslami finans kavramında yer alan “finans” kelimesi, finansal kredi ve riskin paylaşıldığı finansal piyasaları ve bu pazarlardaki piyasa oyuncularını ifade ederken, “İslami” kelimesi de finans kelimesini niteleyen sıfat olup, klasik finansal düzendeki sermaye piyasa ürünlerine alternatif çözümler üreten İslami finans enstrümanlarını ifade etmektedir (Monzer, K. 2007: 278).

İslami finasta paraya atfedilen değer, onun yalnızca bir mübadele vasıtası olarak görülmesidir. Para bir emtia ya da mal değildir; bir alım satım vasıtası ve aynı zamanda bir ölçü birimidir. Mal ya da hizmetlerin alım gücünü temsil etmektedir. Para, herhangi bir faaliyete bulunulmadan sadece satın alma değerini çoğaltmak için kullanılamaz. İslami finasta paranın üçüncü kişilere ticaret veya ortaklık olmaksızın kullandırılması ancak karz-ı hasen yolu ile olup, böyle bir durumda bile herhangi bir ribâ (faiz) talebinde bulunulamaz (Özsoy, Ş. 2012: 107). İslam ekonomisi prensiplerine göre, paranın piyasa şartlarından kaynaklı riskler ve dalgalanmalar gibi nedenlerin dışında kendi değerini koruması beklenir. Çünkü para da tıpkı ağırlık veya uzunluk ölçüsü gibi ölçüdür ve değişim vasıtasıdır. Bu sebepten dolayı parayla ilgili olarak karşılıklı bir ticaret veya ortaklık bulunmadan sadece paranın kendisi üzerinden menfaat ve gelir elde edilemez.

İslami finansman modeli, kar ya da zararın kabulüne dayanan bir ticari anlaşma yöntemidir. Bu bağlamda İslami finans kurumlarınca sunulan finansman yöntemleri, doğrudan finansman şeklindeki karşılıklı akit yolu ile bir ortaklığın tesis edilmesiyle oluşan, mudarebe, müşareke ve icâre veya dolaylı finansman olarak gerçekleştirilen murabaha ve selem gibi enstrümanlardan oluşan iki farklı grupta ele alınmaktadır. Her iki grupta yer alan finansman modellerinde görülen en önemli özellik, müşteriler fon talebinde bulunduklarında fonu arz eden bankanın bu fonun nerede ve nasıl kullanılacağına müşteri tarafından açıkça beyan edilmesinin gerektiği şeklindedir. Hatta bazı modellerde fon arzında bulunan bankanın da bir paydaş olarak doğrudan ortaklıkta yer aldığı görülmektedir.

Şekil 1. İslami Finansman Modelleri

Yukardaki şekilde ifade edilen ortaklık modelleri; emek ve sermaye ortaklığı temelinde olan mudarabe ve muşareke ile diğer ortaklık modelleri şeklinde sınıflandırılmaktadır. Ticari faali-yetlerde kâr paylı satış olarak ifade edilen murabaha, gelecek bir tarihte teslim modeli olan selen, eser sözleşmesi olarak kullanılan istisna ve kiralama olarak bilinen icare modelleri bu finansman modelinin kapsamını oluşturmaktadır. Sukuk ve tekâfûl ise son yıllarda yatırımcılar tarafından ilgi gören diğer finansman modelleridir. Sürecin işlemesi açısından diğer modellerle birlikte bu sistemde kullanılan tevarruk, karz-ı hasen ve vekâlet destek uygulamaları ise doğ-rudan bir getiri sağlamamakla birlikte sistemin parçaları olarak değerlendirilebilir.

İslâmî finansal sistemin din endeksli felsefi temelini orijinindeki “değer maksimizasyo-nu” terimi İslâm’ın yaşam alanlarına ilişkin ilke ve politikaları ile kuvvetlendirilmiştir. Bu özellik ise İslâmî bir oluşumun şekillendirilmesinde fıkırsel verilerin bir bütün halinde de-ğerlendirmelerde göz önünde bulundurulmasını zorunlu kılar. Bütün bunlar ise İslâmî bir insan modelinin şekillenmesi içindir. Bu insan modeli, Allah- kul-kâinat bağlamında bütün olayları İslâmî ilkelere göre değerlendirir, kendinin başıboş bırakılan bir varlık olarak değil her şeyi ile hesaba çekilecek bir emanetçi olarak değerlendirir, hareketlerini Allah’ın emir ve yasak çizgile-rine göre şekillendirmeye çalışır. Durum böyle olunca da “Finans Bilimi”nin de bu etkileşim-den arındırılmış olarak düşünülmesi mümkün değildir. İslâm’ın şekillendirdiği insan her türlü ekonomik ve finansal hayatını bu ölçülere göre düzenleme azminde olandır ve sürekli olarak da bunu geliştirerek bu gününün dünden daha iyi olması için çaba sarf edendir (Çürük, 2013: 7).

2. MUDARABE

Mudarabe, fon arz eden tarafın sermaye koyması ve fon talebinde olanın emek katkısı sağ-layarak ortaklık faaliyetinde bulunma esasına dayanan finansman modelidir. Bu finansman modelinde, banka yatırım için gerekli olan kaynağın tamamını sağlar ve müşterinin emeğiyle karşılıklı bir anlaşmaya varılmış olur. Mudarabe sözleşmesiyle varılan anlaşmada, faaliyet sonucunda elde edilecek kar banka ve emek sahibi tarafından paylaşılır. Yine sözleşmede belir-lenen şartlara göre faaliyetin neticesinde zarar oluşması durumunda, eğer emek sahibinin her-hangi bir kusuru yoksa banka zararın tamamını üstlenmekle yükümlüdür. (Özsoy, İ. 2011:47).

Emek ile sermayenin bir araya getirilmesi ile ortaya çıkan bir uygulamadır. Bir tarafta girişimci tecrübe ve yeteneğini sistemde tutarken diğer taraftan da finansal aracı kurum bu oluşuma sermaye tedarik ederek ortak olur. Sermayeyi bu şekilde eline geçiren girişimci dönem sonunda kâr elde etmeyi hedefler. Mudaraba anlaşması gereği dönem sonunda elde edilen kâr sözleşmedeki oran nispetinde girişimci ve finansal kurum arasında paylaşılır. Mudaraba sözleşmesinde kâr bir oran olarak belirlenirken asla belli bir miktar olarak belirlenmez. Eğer dönem sonunu kâr yerine zararla kapatma söz konusu olursa zararı sermayedar konumundaki finansal kurum üstlenir, girişimcinin de bütün emeği boşa çıkmış olur.

Ayrıca, yatırım yapmak isteyen sermaye sahipleri de banka ile birlikte kaynak oluşturabilirler. Mudarabe modeli şeklinde oluşturulan kaynağın kar-zarar ortaklığı şeklindeki yatırımların finansmanında kullanıldığı görülmektedir. Ticari faaliyetin sonucunda ortaya çıkacak olan kar ortaklar arasında dağıtılır. Mudarabe finansman modelinde, emek, tecrübe ve bilgisini ortaya koyan ve mudarip olarak adlandırılan taraf ile sermaye arzını yaratan ve Rab-El-Mal olarak ifade edilen taraf bulunmaktadır. Denetim görevi Rab-El-Mal tarafına verilerek faaliyetin sürdürülebilirliği ve sermayenin korunması sağlanabilir. Mudarip taraf ise kendisine emanet edilen sermayeyi zaman ve emek harcayarak artırma amacı güder. Elde edilen kar ortaklar arasında belirlenen ölçülere göre dağıtılır. Yatırım faaliyetinin sonucunda gerçekleşen olası maddi zararlar ise fon arzını sağlayan bankanın üstlenmesi esastır. Ancak zararın oluşmasında mudarip'in kusuru tespit edilirse söz konusu zarar ilgili tarafa yüklenir. Bu sözleşme türü genellikle kısa vadeli yatırım ve ticari projelerde kullanılmaktadır (Erdoğan, D. 2011: 48).

Şekil 2. Mudarabe Finansman Modelinin İşleyişi

Mudarabe Finansman modelinde finansman süreci şekilde olduğu gibi işlemektedir (Ayub, 2007: 194):

- Kişi ve kurumlar ellerindeki atıl olarak tuttuğu fonları değerlendirmek için ilgili fonu kullanırmak isteyen bankaya müracaat eder.
- Katılım bankası tarafından söz konusu talep değerlendirilir ve başvuran müşteri ile mudarabe sözleşmesi yapılır.

- Katılım bankası tarafından toplanan fonlar bankanın ilgili yatırımlar havuzuna ak-tarılır.
- Risk Kategorilerine göre, periyodik olarak ağırlık faktörleri tespit edilir.
- Yatırımın sonucunda sözleşmede belirtildiği şekilde faaliyet sonucunda elde edilen kâr, belirlenen ağırlık faktörlerine göre taraflara dağıtılır.
- İşletim ücreti, sözleşmede kararlaştırılmış şekliyle bankaya bırakılır.
- Banka kendisine düşen kar payının bir kısmından vazgeçip taraflara ekstra kar pa-yı ödemesi yapabilir.
- Faaliyetin sonucunda zarar söz konusu olduğunda, yatırımcının kusurlu olup ol-madığı araştırılır ve kusur bulunmazsa banka zarara katlanır.
- Katılım bankası, sermaye koyan taraf ve müşteri İkinci kademede sözleşme yaptı-ğında, banka projenin tüm masraflarını karşılar. Fon kullanan müşteri sadece emek ve ustalığını koyar. Faaliyet sonucunda kâr söz konusu ise sözleşmede belirlenen oranlarda banka ile müşteri arasında dağıtım yapılır. Faaliyetin sonucunda kâr ya da zarar elde edilememesi halinde banka sermayesini yatırımdan çeker, müşteri ise emeğinin karşılığında hiçbir şey kazanamamış olur. Yatırım faaliyeti sonucunda zarar edilmesi halinde ise bu zararı banka karşılar ve müşteri emeğinin karşılığını alamaz. Fakat zararın oluşmasında müşterinin kusurlu olması halinde, sözleşmede-ki hükümler uygulanarak bu zarar kendisine tazmin ettirilir.

3. MÜŞARAKE

Muşarake, iştirak etme anlamında kullanılan bir kelime olup; İslami finansman modelinde bir işletmenin sermayesine yapılan ortaklık şeklinde uygulanmaktadır. Müşarake ortaklığı sisteminin usul ve yöntemlerinde, fon arzında bulunan banka tarafından gerekli sermayenin bir kısmı konularak kalan kısmının müşteri tarafından karşılanması beklenir. Böylece başlangıçta belirlenen kar ya da zarar payları ile kazanç bölüşülmektedir. Müşarake sözleşmesiyle belirlenen pay oranları, tarafların sermaye pay oranlarıyla aynı olmak zorunda değildir. Müşteri, üzerinde anlaşmaya varılan yatırıma kendi sermayesi yanında emeğini de koyduğu için kar payı oranı daha yüksek olarak belirlenir. Söz konusu yatırım faaliyeti neticesinde zarar edilmesi durumunda taraflar payları oranında zarara katlanmakla yükümlüdür. Müşarake finansman modeli genellikle sanayi yatırımlarında görülmektedir. Öte yandan yeni bir model olan azalan müşarake modelinde, yatırımın gelir elde etmesiyle birlikte müşteri tarafının talebi doğrultu-sunda sermaye payını artırabilir. (Özsoy, İ. 2011:48).

Dünya örnekleri kapsamında Malezya incelenmiş olup iki tür müşarake sözleşmesi üretildiği görülmüştür. Buna göre müşarake finansmanı ve müşarake yatırımı olarak iki tip muşa-rake muamelesi gerçekleştirilmektedir. (Bank Negara Malaysia, 2010; 18-19) Öncelikle muşa-rake finansmanının temel işleyişi belirlenmiştir.

- Her iki ortak eşit tutarda olmasa da yatırıma sermayesi ile katılmalıdır. Sermaye nakit veya parasal değeri bulunan varlıklar biçiminde olabilir.
- Her iki ortak yönetime katılabilir. Ortaklardan birinin katılmaması veya yönetim sorumluluğunu müşarake sözleşmesi çerçevesinde 3. taraflara delege etmesi kabul

edilebilir.

- İş veya proje fıkhen meşru olmalıdır.
- Karın ortaklar arasında hangi payda dağıtılacağı sözleşmenin başlangıcında kararlaştırılmalıdır.
- Zarar ortaklar arasında sermaye payları nispetinde dağıtılır ancak zarar yönetimden sorumlu ortağın kusuru nedeniyle ortaya çıktıysa bu ortağın zarara katlanması esastır.

Bu işleyiş çerçevesinde muşareke yatırımının özellikleri oluşturulmuştur. Muşareke yatırımı faizsiz finans kuruluşunun yeni kurulan veya var olan bir şirkete ortak olması ile ortaya çıkar. Muşareke yatırımı ile faizsiz finans kuruluşu fıkhen meşru bir faaliyet içinde bulunan bağımsız yasal bir işletmenin paylarını muşareke sözleşmesi kapsamında satın alır. Muşareke yatırımı faizsiz finans kuruluşunun yatırım amacıyla başka bir kuruluşun paylarını elde tutması veya riskini dağıtmak üzere başka bir kuruluşun paylarını edinmesi biçiminde ortaya çıkabilir (Dinç, Y. 2017:1324).

- Sabit müşareke

Sabit müşareke; “iki veya daha fazla taraf arasında kar getirisi olan bir projeyi gerçekleştirmek üzere, kar-zarar prensibine dayalı olarak kurulan ortaklık” olarak tanımlanabilir (Akyüz, 2018, s. 33). Bu yöntemdeki esas nokta başlangıç itibarıyla kurulan ortaklığın sabit ve devamlı olmasıdır. Azalan müşareke ve sabit müşareke arasındaki fark, adından da anlaşılacağı üzere sabit müşareke yönteminde tarafların ortaklığı belli bir süre sonunda veya peyderpey bir zaman diliminde nihayete erdirme gibi bir hedeflerinin olmamasıdır (Akyüz, 2018, s. 33).

- Azalan müşareke

Azalan müşareke iki veya daha fazla taraf arasında iktisadi bir proje üzerinde gerçekleştirilen, kâr zarar anlaşmasına dayalı ve zamanla taraflardan birisinin diğer ortağın hisselerini belir-lenmiş vadelerde satın alarak ve proje sonunda tek başına mülkiyet sahibi olduğu ortaklık türüdür. Mülkiyetin peyderpey devri ile gerçekleşen azalan müşareke katılım bankalarının port-föylerinin %95 ini oluşturan murabaha ve diğer İslami finans enstrümanlarından (Mudaraba, klasik müşareke, leasing, muzaraa, müsakat, mugarase) ayrılmaktadır. Yalnızca ortaklığın temeli kar-zarar ilkeleriyle kurulması neticesinde diğer ortaklıklara benzemektedir.

Şekil 3. Muşarake Modelinin İşleyişi

Kaynak: DIFC (Dubai International Financial Centre), Sukuk Guide Book, 2009, s.21.

4. MUDARABE ve MÜŞAREKE ARASINDA FARKLILIKLAR

Mudarabe finansman modelinde, girişimci emeği dışında yatırıma fon katkısı yapmadığı için söz konusu yatırımın zararlı sonuçlanması durumunda sadece emeğinin karşılığını alamamış olacaktır. Bu noktada bankanın mudarabe projesine müdahil olamaması kendisi açısından önemli risk oluşturmaktadır. Ancak Muşarake finansman modelinde bu risk minimize edilmektedir. Banka müşarakede finanse edilen yatırım projesine kendisi feragat etmediği takdirde yönetime katılma hakkı bulunmaktadır (Durrani and Boocock, 2006: 161). Muşarake’de banka, sermayedar ve girişimci tarafından oluşturulan fon ile ortak bir havuzda birleştirilen varlık üzerinde sermayeye yaptıkları katkı oranında pay sahibi olmaktadır. Mudarabede ise girişimcinin fon üzerinden sağladığı varlığın mülkiyeti rabbül mala (uyuyan partnere) aittir (Khorshid, 2009: 6). Muşarakede borçlanmanın yatırım sermayesini aşması halinde tarafların onaylaması durumunda ek sermaye konulabilir. Ancak tüm tarafların kabul etmesi ile tek bir ortağın yatırım sermayesini aşan kısmını karşılamak suretiyle ortaklıktaki payını artırabilir. Mudarabede varlık değerini aşan kısma ait borçlanmanın karşılanabilmesi için rabbül malın onayı alınmalıdır. Varlığın değerinde yaşanacak artışlarda bu fark, muşarakede tüm ortaklara, mudarabede ise sadece rabbül mala aittir.

Muşarake	Mudarabe
Tüm taraflar yatırım yapar.	Sadece rabbül mal yatırım yapar.
Tüm taraflar işin yönetiminde yer alır ve aynı zamanda çalışabilir.	Rabbul mal işin yönetimine karışmaz, sadece mudarib işin yönetimini üstlenir.
Zarar oluşması halinde tüm taraflar hisseleri oranında zarara katılırlar.	Zararı sadece rabbül mal karşılar. Fakat burada mudaribin bir ihmal ya da kastının olmaması gerekir.
Tarafların borçlanması sınırsızdır. Eğer işletmenin borçları varlıklarını aşmışsa işletme tekrar likidite elde etmek yoluna gidebilir. Tüm taraflar tarafından önceden belirlenen oranlarda ek sermaye koymak suretiyle karşılanabilir. Yahut tüm tarafların onaylaması halinde tek bir ortak bu borcu karşılamak suretiyle ortaklıktaki payını artırabilir	Rabbül malın borçlanması, onun koyduğu sermaye ile sınırlıdır ve izin vermediği sürece mudarib onun adına ek borçlanmaya gidemez.
Taraflar mümkün olduğunca sermayelerini ortak bir havuzda toplarlar ve şirket varlıkları herkesin sermaye yaptığı katkı oranında herkese ait olur. Tüm taraflar varlıklarda meydana gelecek değer artışlarından payını alır.	Mudarib tarafından alınan tüm varlıklar tamamen rabbül mala aittir. Mudarib sadece karlılık durumunda kardan payını alır.

Kaynak: Ethica Institute, 2013: 121.

Örnek vaka: Alfa İnşaat İşletmesi bir özel Sosyal ve Spor Tesis Binası yapım ihalesini, 45.122.632,00 TL bedel ile almıştır. Özel Sosyal ve Spor Tesis Binasının inşaat maliyeti 32.298.000,00 TL'dir Alfa İnşaat İşletmesi, Beta Varlık Kiralama Şirketi ile 32.298.000,00 TL tutarında finansmanın sağlanması hakkında sözleşme imzalamıştır. Sözleşmede, Beta Varlık Kiralama Şirketi inşaatın maliyet bedeli kadar ortaklığa dayalı kira sertifikası ihracı gerçekleştirecektir. (Deran ve Dik-men, 2019: s. 916'daki örnek doğrultusunda oluşturulmuştur). Beta Varlık Kiralama Şirke-ti'nin ihraç ettiği 32.298.000,00 TL nominal değerli 12 ay vadeli kira sertifikası Yatırımcı Ak-taş İşletmesi tarafından 01.01.2020 tarihinde alınmıştır. Sözleşme detaylarına ait bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Kira Sertifikası İhracını Gerektiren İşlem	Özel Sosyal ve Spor Tesis Binası İnşaatı
İhale Bedeli	45.122.632,00 TL
İnşaat Maliyeti	32.298.000,00 TL
Kira Sertifikası Süresi	1 yıl (01/01/2020-31/12/2020)
Ortaklık Payı Oranı	%50
Kira Sertifikası İhraç Bedeli	32.298.000,00 TL
Kira Sertifikasının Yıllık Getiri Oranı	%8
Kira Sertifikası Kupon Ödemesi	3 ayda bir kupon ödemesi
Kira Sertifikasının Kupon Ödemesi Üzerinden Kesilecek Stopaj Oranı	% 10

- Yıllık Kira Sertifikası Getirisi = Kira Sertifikası Maliyeti x Kira Sertifikası Getiri Oranı
32.298.000,00 TL x % 8 = 2.583.840,00 TL

- 3 Aylık Kupon Ödemesi = Kira Sertifikası Yıllık / 4 Dönem

2.583.840,00 TL / 4 = 645.960,00 TL

- Stopaj Tutarı (3 Aylık Kupon Ödemesi Tutarı Üzerinden Kesilecek) = 3 Aylık Kupon Ödemesi x Stopaj Oranı:

645.960,00 TL X %10 = 64.596,00 TL

- Kar Tutarı = İhale Bedeli – İnşaat Maliyeti

45.122.632,00 TL- 32.298.000,00 TL = 12.824.632,00 TL

- Ortaklıktan Gelen Kar Payı = Kar Tutarı x Ortaklık Payı Oranı

12.824.632,00 TL X %50 = 6.412.316,00 TL

Alfa İnşaat İşletmesi Kaynak Kuruluşun Kayıtları

Yukarıda yapılan hesaplamalar sonucunda, kira sertifikası sözleşmesine göre kaynak sağlayan kuruluş olan Alfa İnşaat İşletmesinde yapılacak kayıtlar aşağıdaki gibi gerçekleştirilecektir.

- 01.01.2020 tarihinde Sözleşmeye konu olan inşaat işleminin kira sertifikasına ait muhasebeleştirme kaydı aşağıda verilmiştir.

950 KİRA SERTİFİKALARI SÖZLEŞMELERİ	32.298.000	
951 KİRA SERTİFİKALARI SÖZLEŞMELERİ KARŞILIĞI		32.298.000
Beta Varlık Kiralama Şirketi ile yapılan kira sertifikasına ait kayıt		

- Alfa İnşaat İşletmesinin, Beta Varlık Kiralama Şirketi'nin kira sertifikası ihracından topladığı fonlara ait işlemin muhasebeleştirilmesi 01.01.2020 tarihinde aşağıdaki gibidir.

102 BANKALAR	32.298.000	
309 DİĞER MALİ BORÇLAR		32.298.000
Varlık Kiralama Şirketi ile yapılan kira sertifikasına ait kayıt		

- Alfa İnşaat İşletmesi Kaynak kuruluşunun, 3 aylık kupon tutarlarını Beta Varlık Kiralama Şirketi'ne 31.03.2020 tarihinde ödemesi durumunda muhasebeleştirilmesi aşağıdaki gibi olmalıdır.

780 FİNANSMAN GİDERLERİ	645.960	
102 BANKALAR		645.960
Beta Varlık Kiralama Şirketi ile yapılan kira sertifikasına ait kayıt		

- 31/03/2020 tarihli bu kayıttan sonra 3'er aylık dönemler itibariyle bu kayıtlar tek-rarlanır.
- Vade sonunda yani 31.12.2020 tarihinde Alfa İnşaat İşletmesi Kaynak kuruluşunun kira sertifikası tutarını Beta Varlık Kiralama Şirketi'ne devretmesine ait muhasebeleştirme işlemi aşağıdaki gibi olmalıdır.

309 DİĞER MALİ BORÇLAR	32.298.000	
102 BANKALAR		32.298.000
Kira sertifikası tutarının Varlık Kiralama Şirketi'ne devredilmesi		

- Vade sonu olan 31.12.220 tarihinde %50 kar payı gelirlerinin tahsiline ilişkin yapılması gereken kayıt aşağıdaki gibi olmalıdır.

102 BANKALAR	6.412.316	
649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KARLAR		6.412.316
Vade sonunda kar payı gelirlerinin alınması		

- 31.12.2020 Vade sonunda Alfa İnşaat İşletmesi kaynak kuruluşunun Beta Varlık Kiralama Şirketi ile yapılan kira sertifikasının itfasına ilişkin işlemin muhasebeleştirilmesi aşağıdaki gibi olmalıdır.

951 KİRA SERTİFİKALARI SÖZLEŞMELERİ KARŞILIĞI	32.298.000	
950 KİRA SERTİFİKALARI SÖZLEŞMELERİ		32.298.000
Kira sertifikasına ait sözleşmenin vade sonunda itfası		

Beta Varlık Kiralama Şirketinin Kayıtları

Bu süreçte, kira sertifikası sözleşmesine binaen Beta Varlık Kiralama Şirketince yapılması gereken muhasebe kayıtları aşağıda verilmiştir.

- Sözleşme konusu olan kira sertifikasına ait 01/01/2020 tarihinde Beta Varlık şirketi tarafından yapılacak muhasebeleştirme işlemleri aşağıdaki gibi olmalıdır.

950 KİRA SERTİFİKALARI SÖZLEŞMELERİ	32.298.000	
951 KİRA SERTİFİKALARI SÖZLEŞMELERİ KARŞILIĞI		32.298.000
Alfa İnşaat İşletmesi Kaynak Kuruluşu ile yapılan kira sertifikasına ait kayıt		

102 BANKALAR	32.298.000	
305 ÇIKARILMIŞ DİĞER MENKUL KIYMETLER		32.298.000
Varlık Kiralama Şirketi'nin kira sertifikası ihracı		

120 ALICILAR	32.298.000	
102 BANKALAR		32.298.000
Kira sertifikası bedellerinin kaynak kuruluşu aktarılması		

- 31.03.2020 tarihinde, Sukuk yatırımcılarına 3 aylık kupon tutarlarının ödenmesine ilişkin yapılması gereken muhasebe kayıtları yukarıdaki gibi olmalıdır.

740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ	645.960	
102 BANKALAR		581.364
360 ÖDENECEK VERGİ FONLAR		64.596
Sukuk yatırımcılarına 3 aylık kupon ödemesi (1. Dönem)		

- 31/03/2020 tarihli bu kayıttan sonra 3'er aylık dönemler itibarıyla bu kayıtlar tekrarlanır.

- 31.12.2020 tarihinde yani vade sonunda kira sertifikası maliyetinin sonuç hesaplarına aktarılmasına ilişkin olarak yapılması gereken muhasebeleştirme aşağıdaki gibi olmalıdır.

622 SATILAN HİZMET MALİYETİ	645.960	
741 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ YANSITMA HS.		645.960
Vade sonunda kira sertifikası maliyetinin sonuç hesaplarına aktarılması		

741 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ YANSITMA HS.	645.960	
740 HİZMET ÜRETİM MALİYETİ		645.960
Vade sonunda kira sertifikası maliyetinin sonuç hesaplarına aktarılması		

- 31.12.2020 dönem sonunda Alfa İnşaat İşletmesi Kaynak Kuruluşu İşletmesi'nden kira sertifikası bedellerinin alınmasına ait muhasebeleştirme işlemi aşağıdaki gibi olmalıdır.

102 BANKALAR	32.298.000	
120 ALICILAR		32.298.000
Vade sonunda kaynak kuruluştan kira sertifikası bedellerinin alınması		

- 31.12.2020 vade sonunda % 50 kar payı Alfa İnşaat İşletmesi Kaynak Kuruluşu İşletmesi'nden kar payı gelirlerinin alınmasına ilişkin muhasebeleştirme işlemi aşağıdaki gibidir.

102 BANKALAR	6.412.316	
600 YURTİÇİ SATIŞLAR		6.412.316
Vade sonunda kar payı gelirlerinin alınması		

- Vade sonu 31.12.2020 tarihinde kira sertifikalarının itfa edilmesine ait muhasebeleştirme işlemi aşağıdaki gibi olmalıdır.

306 ÇIKARILMIŞ DİĞER MENKUL KIYMETLER	32.298.000	
102 BANKALAR		32.298.000
Vade sonunda kira sertifikalarının itfa edilmesi		

- Vade sonu olan 31.12.2020 Alfa İnşaat İşletmesi Kaynak Kuruluşu İşletmesinin Beta Varlık Kiralama Şirketi ile yapılan kira sertifikasının itfasına ait muhasebeleştirme kaydı aşağıdaki gibi olmalıdır.

951 KİRA SERTİFİKALARI SÖZLEŞMELERİ KARŞILIĞI	32.298.000	
950 KİRA SERTİFİKALARI SÖZLEŞMELERİ		32.298.000
Kira sertifikasına ait sözleşmenin vade sonunda itfası		

Yatırımcı Aktaş İşletmenin Kayıtları

Söz konusu taraflarda Aktaş İşletmesinin kira sertifikası ihracı sürecinde yapması gereken muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olmalıdır.

01/01/2020

118 DİĞER MENKUL KIYMETLER	32.298.000	
102 BANKALAR		32.298.000
Kira sertifikası alımı		

31/03/2020

108 DİĞER HAZIR DEĞERLER	645.960	
649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KARLAR		645.960
Kira sertifikası kuponlarının kesilmesi (1. Dönem)		

- İlk 3 aylık kira sertifikası kupon tutarlarının 31.03.2020 tarihinde tahsil edilmesine ilişkin muhasebeleştirme işlemi aşağıdaki gibi olmalıdır.

102 BANKALAR	581.364	
193 PEŞİN ÖDENEN VERGİ VE FONLAR	64.596	
108 DİĞER HAZIR DEĞERLER		645.960
Kira sertifikası kuponlarının tahsil edilmesi (1. Dönem)		

79

- 31/03/2020 tarihli bu kayıttan sonra 3'er aylık dönemler itibariyle bu kayıtlar tekrarlanır.
- 31/12/2020 vade sonunda kira sertifikalarının itfa edilmesine ait muhasebeleştirme kaydı aşağıdaki gibi olmalıdır.

102 BANKALAR	32.298.000	
118 DİĞER MENKUL KIYMETLER		32.298.000
Vade sonunda kira sertifikası itfası		

SONUÇ

İslam dininde düzenlenen ticari hayatın kurallarını esas alan İslami finans kavramı, her türlü finansal işlemlerin ve faaliyetlerin ana merkezinde karşılıklı iş birliği ve toplumsal faydayı esas almaktadır. Faizin yasaklandığı ve varlığa dayalı karşılıklı emek harcamanın kabulüne dayanan bu sistemde iki taraf içinde getiri elde etmeye teşvik vardır. Son yıllarda klasik iktisat teorilerine alternatif bir araç olma yolunda ilerleyen İslami finansal araçları, küresel krizlerden

sonra gelişmiş batı ülkelerinde de ilgi görmeye başlamıştır. Temelinde iş ahlakının korunması üzerine inşa edilen kurallar ile faizin yıkıcı etkilerinin ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. İslami Finans Kurumları tarafından üretilen faizsiz finansal araçlar, dünyada son yıllarda finansal piyasalarda oldukça yüksek talep görmektedir. Söz konusu bu finansman modelleri dünya piyasalarında sukuk olarak ifade edilmekte iken ülkemizdeki uygulamaları kira sertifikaları şeklindedir. Kavram olarak kullanılan kelimeler ve yapılan sınıflandırmalar açısından birtakım farklılıklar söz konusu olmasına rağmen sukukun ve kira sertifikalarının işleyiş süreci bakımından benzer özellikler taşımaktadır.

Bu çalışmada, İslami finansman enstrümanları içerisinde bir ortaklık modeli olarak görülen mudaraba ve muşarake araçlarının işleyişi anlatılarak, bir muşarake modeli olan kira sertifikalarına ilişkin örnek olaya yer verilmiş ve muhasebeleştirilmesi konusunda kayıtlar yapılmıştır. Kira sertifikalarındaki taraflar örnek olayda da anlatıldığı gibi kaynak sağlayan kuruluş, varlık kiralama şirketi ve yatırımcı kuruluş olmak üzere üçlü bir yapıdan oluşmaktadır.

Faiz'den kaçınmak isteyen yatırımcılar için bir alternatif olarak sunulan mudaraba ve muşarake modelleri, emek ve sermayenin adil bir şekilde üretime katkı sağladığı ve haksız kazançların önüne geçildiği bir finansman türü olarak gerek dünya piyasalarında gerekse ülkemizde hızla yaygınlaşacağı kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

- Bayındır, S. (2005). İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık, İstanbul, Rağbet Yayınları.
- Çürük, Akten, S. (2013). İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Deran, A., Dikmen, B.B. (2019). Sukuk ve Ortaklığa Dayalı Kira Sertifikalarının Muhasebeleştirilmesi, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi Kasım 2019; 12 (3): 907-927.
- Dinç, Y. (2017). Katılım Bankalarında Muşaraka Finansmanının İşleyişi ve Muhasebesi; Sorunlar ve Öneriler, III. IBANESS Kongreler Serisi, Edirne.
- Dubai International Finance Center (2007), A Guide to Islamic Finance in or From the DIFC, Praesidium.
- Durrani, Mansoor and Grahame Boocock (2006), Venture Capital, Islamic Finance and SMEs Valuation, Structuring and Monitoring Practices in India, Palgrave Macmillan, s:161.
- Erdoğan, D. (2011). Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Katkıları, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Ethica Institute, (2013), Ethica's Handbook of Islamic Finance, www.EthicaInstitute.com E.T. 30.04.2021.
- Hans, V. (2009), Islamic Finance Principles and Practice, Edward Elgar Press.
- Katouzian, Homa (1991), Islamic Economics: Contemporary Ulama Perspectives, Iqra' Publ., Malaysia

- Khorshid, Aly (2009), “Basic Elements of Islamic Finance”, Euromoney Encyclopedia of Islamic Finance, London: Euromoney Books.
- Obaidullah, Mohammad (2005), Islamic Financial Services, Islamic Economics Research Center.
- Özulucan, A., Deran, A. (2009). Katılım bankacılığı ile geleneksel bankaların bankacılık hizmetleri ve muhasebe uygulamaları açısından karşılaştırılması. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(11), 85 – 108.
- Özsoy, Ş. (2012). Katılım Bankacılığına Giriş, Kuveyttürk Katılım Bankası Yayınları, İstanbul.
- Sürücü, Ş. (2018). İslami Finans: Malezya ve Türkiye Karşılaştırması, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya
- Zaher, Tarek S. and M. Kabir Hassan (2009), “A Comparative Literature Survey of Islamic Finance and Banking”.
- http://collab2.cgap.org/gm/document1.9.24662/23008_literature_survey.pdf, Erişim Tarihi: 10/03/2021.
- Zuhayli, Vehbe (1994), İslam Fıkhı Ansiklopedisi V. Ci